

ми в тази изповед на разтръгнатата душа. Неуловими за изричане стра-
хове на духа, в които думите стигат до съмнение в себе си. Мъчителни
усилия на един език, доведен до разпад. Можем да проследим усилията
на поета да редактира⁵. Можем и да го последваме в поправките на неу-
ловимото, в изписването на немислимото. Можем да четем полетата на
отдалечаващия се, изплъзващ се и изчезващ смисъл. Деветте варианта
на „Нощ“ в един от бележниците на Яворов (Б., с. 180–239) ни позволяват
това.

Да се проследят редакциите на „Нощ“ означава да се оголи писането
като усилие през мисълта и думите. Търсене на варианти за прокълна-
тостта: *Да ригне клетвата/ Проклятието си*. Задраскан стих. Поправка:
Да ригне адската си. Втора поправка: *За люта и безбожна клетва* (Б.,
с. 237). Окончателна редакция, финален стих на поемата – *клетва, най-
ужасна клетва!* Упорито редактиране на стиха за робството: *И черно роб-
ство ме очаква*, изписан върху двойно задраскан текст: *И роб до века, Роб-
ство* (Б., с. 216). Окончателен вариант – гласът на Родината, вековен, от-
въден: *и ето робство ме очаква*. Поправки върху картините на ада: *Ех-
тят отчаени въздишки*. Два пъти задраскване: *Подземен плач*. *Подзени
гласове* (Б., с. 184). Настойчиво следване на болката в словото: *Стъклата
с хиляди игли*. Върху стиха е нанесена двойна редакция: *Студени. Остри*.
Следва: *И чувствам ги... Стъклата: шипове, игли, / навред в снагата си
сеицам* (Б., с. 235). Отказ от варианта. Замяна на физическата осезаемост
с апокалиптични сцени, с видения на страданието. Последена версия:

*Хиляди крила
размахвани появат хлад
[...]
Скреж нашарил
прозорци; голите стени,
привижда ми се, дебнат само
да паднат въз глава – от бол
едвам усещана...*

⁵ В „Към психографията на П. К. Яворов“ М. Арнаудов проследява редакциите на „Нощ“ от варианта в сп. „Мисъл“ през „Стихотворения“ (1901), „Стихотворения“ (1904) до „Подир сенките на облаците“ (1910). Детайлно наблюдава промяната на препинателни знаци, замени на членна форма, съкращаване на стихове, замяна на думи, връщане към стари варианти – „търпелива и полезна работа над израз и правопис“, която постига повече поетичност и неконвенционалност. Цит. по: Арнаудов, М. Яворов. Личност. Творчество. Съдба. Биографическа и психологическа анкета. С., 1970, с. 162–167.